

DR. Krešimir ŠVARC

O KOPRIVNIČKOJ BOLNICI U VRIJEME DR. MIRKA KASUMOVIĆA

Razvoj koprivničke bolnice bio je uobičajen i tipičan za većinu naših bolnica, koje su mahom proistekle uz prethodnih ubožnica, ksenodohija ili hospitala. Prva takva ustanova u Koprivnici spominje se već u 16. stoljeću, a nešto više i detaljnije o njoj znamo iz 18. stoljeća, kada je hospital bio smješten u bivšem vojnom magazinu pokraj župne crkve sv. Nikole.

Upravo je taj hospital 1869. godine bio proglašen Općom javnom bolnicom, sa svim njenim pravima i dužnostima, da bi 1875. godine bila izrađena i nova bolnička zgrada na mjestu napuštenog groblja sv. Lucije - to je lokacija i današnje bolnice.

Kroz sve to vrijeme nailazimo na imena brojnih liječnika ili ranarnika, koji su radili u hospitalu, odnosno kasnije u bolnici. Prvi koji se spominje je kirurg, ranarnik i "vračitelj" Feichtinger 1767.g., pa Blaž Schneider 1777., Antun Nestner 1786., Nikola pl. Rataich 1790., David Antun 1796., Ljudevit Schiketanz (ljekarnik, upravitelj bolnice) 1821., liječnik Jovanović 1854., dr. Pavle Bastasich "slob. i kr. Varaša koprivničkog vračitelj", te krajem pedesetih godina 19. stoljeća dr. Andrija Ivanović.

Od proglašenja javnom bolnicom u njoj su radili: Jakob Winter, gradski ranarnik, prvi ravnatelj bolnice, dr. Šime Švrgulja 1871., dr. Franjo Herman 1872. pa sve do 1888. (u njegovo se doba izgradila "nova" bolnica 1875.), kada na dužnost ravnatelja dolazi dr.

Koprivnički liječnik dr. Mirko Kasumović

Niko Selak i ostaje to do prerane smrti 1891. godine.

Stanje u bolnici do tog vremena bilo je izuzetno loše, bez obzira i na novoizgrađenu zgradu, a što se može uočiti iz brojnih izvještaja koji su to ustanovili. Bolnica je već bila gotovo pred zatvaranje. Izuzetnim sposobnostima, međutim, dr. Niko Selak u vrlo kratkom vremenu uspijeva pretvoriti tu zapuštenu bolnicu u dobar i uzoran zavod. Istovremeno nastavlja već od ranije poznatu publicističku aktivnost, te i u Koprivnici izdaje određeni broj brošura, te nam ostavlja "Izveštaj o javnoj općoj gradskoj bolnici slob. i kr. grada Koprivnice od god. 1869. do konca 1889". Po mišljenju brojnih medicinskih povjesničara, to je vrlo značajno djelo, iz kojeg se možemo vrlo temeljito upoznati sa stanjem u bolnici, ali u kojem dr. Selak sustavno obrađuje i zdravstveno stanje stanovništva Koprivnice, sa statističkim podacima, grafikonima i stručnim komentarom.

Iako je dr. Selak u Koprivnici relativno kratko vrijeme, zasigurno spada među najznačajnije ličnosti u razvoju koprivničke bolnice. Iza dr. Selaka na čelo bolnice dolazi dr. Franjo Labaš 1891./94., kada se izgradila i posebna zgrada za ubožnicu, pokraj postojeće bolničke zgrade, no odmah po izgradnji koristila se kao bolnički odjel, pretežno za venerične bolesnike. Slijede dr. Ivan Torizer 1895./96., dr. Janko Jambrišak 1897./98., a 1899.g. dolazi u Koprivnicu dr. Mirko Kasumović i ostaje u svojstvu ravnatelja i gradskog fizika punih 40 godina, sve do predvečerja II. svjetskog rata 1940.

Ne samo zbog vremenske dužine ravnateljavanja, već zbog svega što je za razvoj koprivničke medicine kroz to vrijeme učinio, možemo slobodno govoriti o "eri dr. Kasumovića", a što ću na narednim stranicama pokušati i opisati.

Dr. Mirsko Kasumović rođen je 15.XI.1872.g. u Slunju, od oca Marka, viteza Kasumovića, velikog župana i majke Terezije rođ. Šegavčić. Kao i većina tadanjih hrvatskih medicinara studirao je u Austriji, i diplomirao je na bečkom sveučilištu 24.III.1896.g. Kao najbolji student dobio je od cara Franje Josipa zlatan prsten. Originalna diploma o tome, čuva se još i danas u krugu obitelji. Pristupio je "Sboru liječnika kraljevine Hrvatske i Slavonije" u Zagrebu 1.I.1896.g., te počeo raditi u svojstvu pomoćnog liječnika u Javnoj bolnici Milosrdne braće u Zagrebu, da bi 30.VII.1897.g. bio postavljen za općinskog liječnika Brdovec, sa sjedištem u Savskom Marofu, položivši u tom smislu zakletvu 29.VIII.1897.g.

Tu je dužnost obavljao sve do 1.IV.1899., kada dolazi u Koprivnicu i preuzima rukovođenje Gradskom javnom općom bolnicom, čime je započela jedna od najvažnijih epoha u modernizaciji koprivničkog zdravstva, odnosno bolnice - epoha u kojoj se na solidnim temeljima za koje je najviše bio zaslužan dr. Niko Selak, nastavlja daljnji procvat i napredak bolnice.

Spomenute solidne temelje činio je prije svega visoki medicinski nivo obrade bolesnika - dakako u skladu sa tadanjim stupnjem razvoja medicine, sa njenim aktualnim praćenjem i striktnom primjenom svega što je znanost u to vrijeme omogućavala, no žalost još uvijek u vrlo lošim smještajnim, radnim, gospodarskim i financijskim prilikama, što je sve pratilo i dr. Kasumovića u njegovim prvim godinama rada u Koprivnici.

Iz tog vremena postoje brojni izvještaji raznih komisija, koje su takovo stanje ustanovile, a postoji i niz dopisa, izvještaja i apela dr. Kasumovića Gradskom poglavarstvu, sve sa nastojanjem da se to stanje popravi.

Shvativši da je zapravo financijska neimaština glavni razlog i otežavajući faktor za bilo kakovo ozbiljnije poboljšanje stanja u bolnici, a nakon opetovanih odbijanja traženih povećanja bolno opsrbnih troškova, dr. Kasumović uspijeva preko Gradskog poglavarstva angažirati Josipa Novačića za upravitelja bolnice, veoma spretnog, okretnog i ambicioznog ekonomu, koji je dužnost preuzeo 1.XI.1908.g., i od tada zajedno sa dr. Kasumovićem rukovodio bolnicom kroz sve to vrijeme (pa i nakon umirovljenja dr. Kasumovića, sve do

1944.g., kada bude likvidiran od ustaških vlasti).

Najbolje će oslikati postojeće stanje u bolnici sam dr. Kasumović u jednom rukopisu sa naslovom "Kratka povijest razvitka gradske bolnice u Koprivnici" od 6. travnja 1933.g. iz kojeg citiram pojedine važnije odlomke:

"I ova bolnica - zbog pomanjkanja sredstava - nije odgovarala svrsi i jedva je imala najprimitivniji uređaj: podovi iz mekanog drveta, peći željezne i najprimitivnije, sobe bez ventilacije, a kreveti drveni sa slamom, zahodi otvoreni bez ispiranja, primitivna operaciona sala sa drvenim stolom za operacije i septičke i aseptičke, bez sterilizatora, instrumentarij manjkav, kupelj nedostatna, praona, kuhinja i mrtvačnica primitivne nalazile su se u samoj bolničkoj zgradi... Pred bolnicom i iza bolnice močvare sa millionima komaraca ljeti... usprkos toga bolnica je bila dobro frequentirana, hvala dobrom glasu bolničkih liječnika."

Takovo je stanje naslijedio dr. Kasumović. Citiram dalje:

"Usprkos toga nije bolnica mogla na zelenu granu, jer se uzdržavala samo dosta malim bolno-opkrbnim pristojbama, a nije imala ni od kuda nikakove pomoći u formi kakovih dotacija, a još je i gradska općina zaduživala bolnicu za t.z. stanarinu za uporabu zgrade... Tako su se mogle činiti samo najnužnije investicije i jedino životariti sve dok nije sadašnja uprava bolnice uzela bolničke poslove u svoje ruke, uvidjevši da se bez uređenog gospodarstva od samih dosta malih opkrbnih pristojbi neće moći stvoriti ništa valjana niti poduzeti i jedna znatnija investicija... Osobitim marom bolničkog ekonomista osnovano je i organizirano u kratko vrijeme jedno uzorno bolničko gospodarstvo... uređenjem tog savršenog i razgranjenog bolničkog gospodarstva (ekonomija na 40 jutara zemlje, sa gojenjem krava, konja, svinja i peradi, vlastite radionice, pekarija, mesarija, bravarija, stolarija i t.d.) pojeftinjena je opskrba bolesnika i omogućene su prištjede od dnevnih opkrbnih pristojba te su sad slijedile redom velike investicije u svrhu podizanja i dotjerivanja bolnice."

Dr. Mirko Kasumović (u sredini) sa suradnicima snimljen 1939. godine
(s lijeva: J. Novačić, dr. I. Vedriš, dr. M. Široki i dr. z. Ginsberger)

Doaskom dr. Kasumovića na čelo bolnice, zavod je raspolagao u obje zgrade sa ukupno 100 bolničkih kreveta, u 26 bolesničkih odaja, a bez posebne organizacione ili stručno-medicinske podjele na odjele.

Već spomenuto financijsko osamostaljivanje i ambicije rukovodstva bolnice, tandemom Kasumović-Novačić, tokom godina omogućavali su niz zahvata, modernizacija, nabavu opreme i sl., a što je za ovu svrhu najbolje prikazati kronologijom (dakako samo najvažnijih) zahvata:

- 1909.g. izgrađen je zaseban paviljon za zarazne bolesti, tzv. "Kužni paviljon", koji je i danas u upotrebi,

- 1911. uvodi se u bolnicu plinska rasvjeta,

- 1912. nabava strunjača iz konjske žice za 100 kreveta, izgradnja ledenice, nabava prvog parnog dezinfektora,

- 1913. izgradnja paviljona za umobolne (danas adaptirana zgrada računovodstva Medicinskog centra), zavažanje graba pred i iza bolnice, izgradnja parka sa željeznom ukrasnom ogradom, ugradnja parketnih podova, presvođenje, zatvaranje otvorenih kanala u dvorištu bolnice,

- 1917. izgradnja pekare,

- 1917./18./19. izgradnja štala, svinjaca, kokošinjaca, sa nabavkom krava, konja, kola i oružja,

- 1919./20./21. nabava zemljišta, krčenja šuma i sl.,

- 1924. nabava prvog autoklavnog sterilizatora,

- 1924. izgradnja nove zgrade mrtvačnice u pseudoklasicističkom stilu, sa sobom za

Cjelokupno osoblje bolnice u Koprivnici 1939. godine

sekcije. Srušena je zbog dotrajalosti 1960.g.,

- 1925. izgradnja podrumskih skladišta, radionica, uvađanja vodovoda,
- 1926. uvođenje električnog svjetla u sve prostorije, te preuređenje zahoda na ispiranje,
- 1927. izgradnja spojne zgrade između dosadanih dviju bolničkih zgrada, u kojoj se uređuje novi operacioni trakt, sa zasebnom salom za "čiste" i "nečiste" operacije, sterilizacija s pripremom tople vode, nabavlja se prvi pravi operacioni stolovi marke "Stifenhofer", a za bolesnike se uređuju kupaonice sa tekućom vodom,
- 1930. izgradnja kotlovnice za centralno grijanje, koje se uvodi u sve prostorije bolnice,
- 1932. formira se Rentgen kabinet nabavkom prvog aparata, te fizikalna terapija nabavkom soluksa, kvarca, diatermije i pantostata,
- 1933. izgrađuje se arteški bunar i rezervoar za vodu,
- 1936/37. izgradnja trokatnice za smještaj internog odjela, zajedno s praonicom rublja, dezinfekcijom, centralnim loženjem, te nabava kompletne opreme za 60 bolesničkih kreveta, (današnja zgrada Internog i Dječjeg odjela, nakon brojnih adaptacija i dogradnji),
- 1939./40. daljna nabava medicinske opreme, (mikroskop i druga oprema za laboratorijski rad), novi sterilizator, operaciona lampa i sl.

Svi ti investicijski zahvati omogućili su povećanje smještajnih kapaciteta, tako da je bolnica na pr. 1933.g. raspolagala sa 180 kreveta, a nakon izgradnje nove zgrade za interni odjel, dakle pod kraj mandata dr. Kasumovića sa 240 kreveta, striktno podijeljenih u Eksterni odjel (kirurgija sa rodilištem), Interni odjel i Odjel za zarazne bolesti ("Kužni paviljon").

Predaleko bi nas odvelo da u ovom prikazu pokušam analizirati stanje stanovništva Koprivnice. Zato samo nekoliko najosnovnijih podataka, prije svega o broju liječenih bolesnika u bolnici.

Do dolaska dr. N. Selaka godišnje se u koprivničkoj bolnici liječilo stotinjak bolesnika, koji ni u jednoj godini nisu prelazili brojku od 400, sa cca 3.000-10.000 b.o. dana. Za vrijeme dr. Selaka taj broj zbog afirmacije bolnice raste na nešto preko tisuću bolesnika i 13.000-20.000 b.o. dana, a dolaskom dr. Kasumovića kroz nekoliko njegovih godina broj bolesnika se stabilizira na 1.500-2.000 godišnje, sa ukupno od 30.000-50.000 b.o. dana.

Kod toga isključujem razdoblje I. svjetskog rata, kada je dio bolnice bio izuzet iz integracije uprave i grada, pretvoren u tzv. bolnicu Crvenog križa za zarobljenike, što je potrajalo od 1915.g. do svršetka rata.

Iz jednog polugodišnjeg izvještaja dr. Kasumovića za I-IV. mjesec 1933.g., a za potrebe I. zemaljske higijenske izložbe u Beogradu, izrađen je i grafikon iz kojega je vidljivo da je u tom razdoblju zaprimljeno 670 bolesnika, od kojih je 200 bolovalo od raznih formi tuberkuloze, 155 od veneričnih bolesti, 148 raznih internističkih oboljenja, 133 zaraznih bolesti, te 34 od bolesti raka.

Demografska situacija na području općine bila je kroz sve ovo vrijeme relativno stabilna. Još od konca 19. stoljeća bilježi se stalan porast stanovnika grada Koprivnice, kao i na teritoriju današnje općine. Tako je na pr. grad 1890.g. imao nešto iznad 5.000 stanovnika, što iz godine u godinu lagano raste na 8.000 u 1910.g., da bi se 1940.g. približio broju od 10.000, a općina Koprivnica (preračunato na današnji teritorij) od 45.000, na 55.000, odnosno nešto iznad 60.000 stanovnika.

Posebno još ističem lagani, ali stalan porast nataliteta (osim izrazitog pada u vrijeme I. svjetskog rata), ali i gotovo konstantan negativni prirodni priraštaj, kao jednu od karakteristika demografske situacije, unatoč poboljšanja općeg zdravstvenog stanja, modernizacije bolnice i unapređenja njenog rada, što na prvi pogled djeluje kontradiktorno. Međutim, treba podsjetiti da je u to vrijeme nivo dječje zaštite bio relativno nizak, bez gotovo ikakvih

Vršidba žita na ekonomiji koprivničke bolnice 1927. godine

preventivnih mjera, sa konzervativnim navikama većine stanovništva u odnosu na traženje liječničke pomoći kod novorođenčadi i male djece, pa je izrazito visoki pomor dojenčadi i male djece općenito razlogom ove demografske negativne situacije.

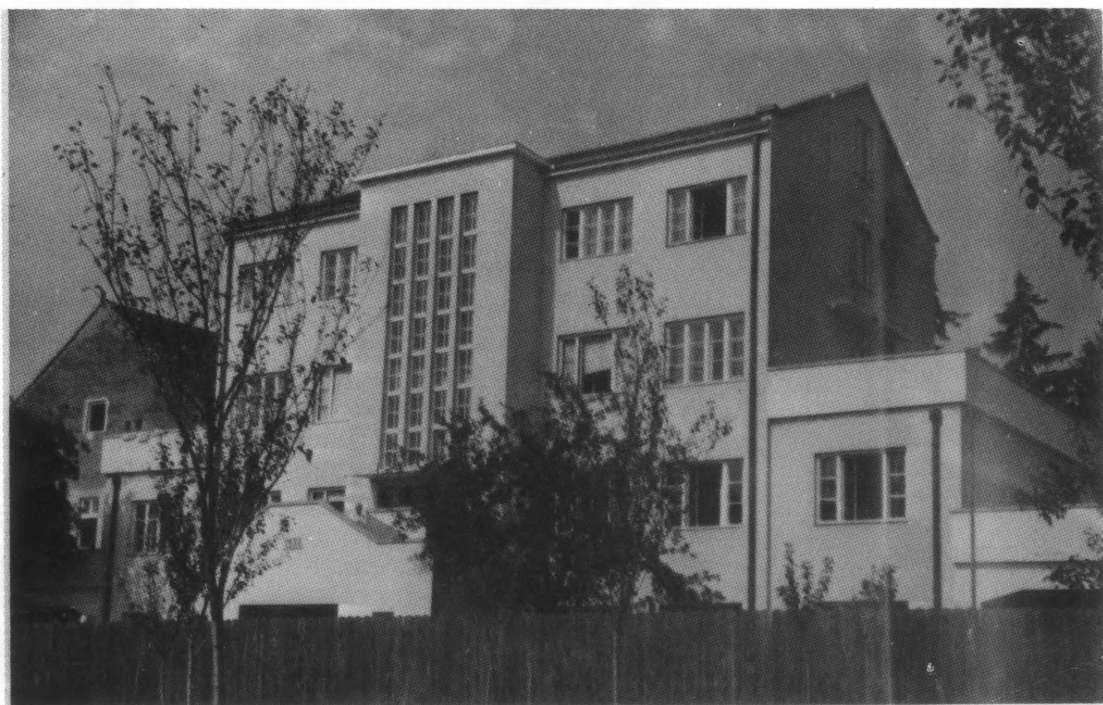
Uz dr. Kasumovića u bolnici su kroz to dugo razdoblje radili, dakako, vrlo brojni liječnici, čitava jedna plejada. Predaleko bi nas odvelo da pokušam nabrojiti sve te, prvo učenike, a potom i suradnike dr. Kasumovića. Zato samo nekoliko najpoznatijih: Prvi njegov suradnik bio je dr. Juraj Marković, a od 1901.g. dr. Milivoj Javand, vrlo poznati, ugledni koprivnički liječnik, koji pogiba na ratištu I. svjetskog rata.

Slijede kasnije dr. Zvonko Ginsberger, te vrlo poznati i ugledni koprivnički liječnik dr. Ivo Vedriš, koji se pretežno bavi kirurgijom i kao takav preuzeo je i rukovođenje kirurškim odjelom u svojstvu primarnog liječnika. Tu je još i dr. Martin Široki, dugogodišnji kotarski liječnik, koji je u svojstvu sekundarnog liječnika također radio u bolnici uz dr. Kasumovića.

Od samog početka rada dr. Kasumovića u koprivničkoj bolnici, kao čovjek izrazitog reda i discipline, intenzivno je radio na unutrašnjem ustroju bolnice, te je bio ne samo inicijator donošenja Statuta bolnice sa nizom ostalih normativnih akata kojima se regulira život i rad u bolnici, već dobrim dijelom i njegov autor.

Statut za gradsku javnu bolnicu u Koprivnici sa ukupno 23 člana predočio je Gradskom poglavarstvu, koje je o njemu raspravljalo na nekoliko sjednica u toku 1908. i 1909.g., te ga konačno prihvatilo na sjednici od 30. travnja 1909.g., i prosljedilo Kr. hrv. slav. dalm. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, koja ga je odobrila 8. lipnja 1909.g. pod br. 33429-1909.

Sastavni dio Statuta čini i niz posebnih akata kojima se detaljnije reguliraju posebni segmenti iz rada bolnice, i to: Napatuk za ravnatelja, ... za primarnog liječnika, - ... za sekundarnog liječnika, ... za aspiranta, ... za upravitelja, ... za upravno pomoćno osoblje, ... za

Zgrada internoga odjela koprivničke bolnice, snimljena u svom prvobitnom stanju 1937. godine

rukovanje blagajničkih i računarskih poslova, ... za podvorničko osoblje, ... za nadzornu službu, ... za nadbolničko osoblje, ... za vjersku utjehu, ... za upravu kuhinje i praonice, ... za vratara.

Kako se iz tih akata može najbolje uočiti način života i rada u tadanjoj bolnici, navesti ću pojedine najzanimljivije dijelove iz njih. Tako je već u čl. 1. Statuta utvrđeno, da je bolnica uređena za opskrbu i liječenje svih vrsti bolesnika "kirurgičkih, unutarnjih, očnih, kožnih i spolno bolesnih, nadalje za interniranje pošastnih bolesnika te za motrenje umobolnih".

Iz Statuta saznajemo da je bolnica vlasništvo općine, kojoj se mora plaćati čak i najamnina. Ravnatelj i upravitelj bolnice su prema tome gradski činovnici, a nadzor nad bolnicom kao dijelom gradske imovine vrši gradonačelnik sa bolničkim odborom kojega čine još 4 gradska zastupnika.

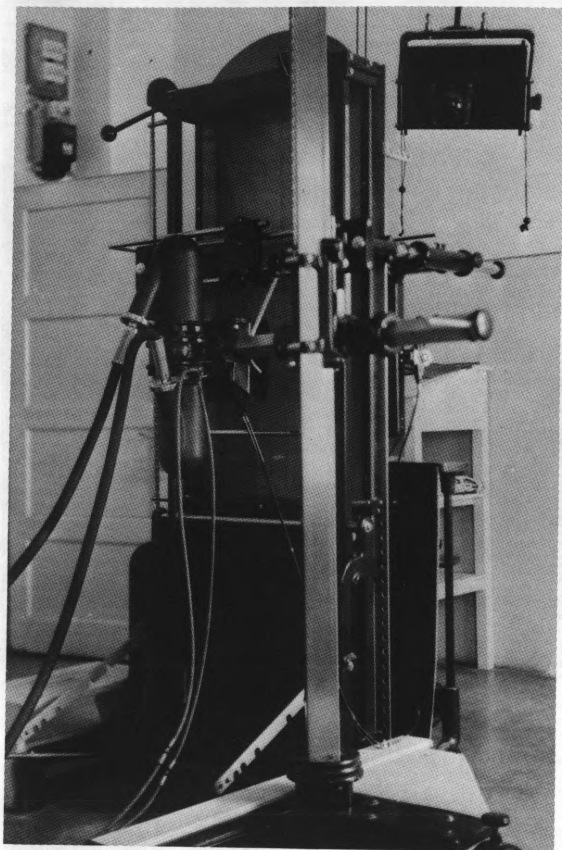
U čl. 3. navodi se da je "bolnica humanitarni zavod i nesmiye u tom svojem cilju biti smetana koje kakovim špekulativnim zadjevicama, te usljed toga mora nastojati zaprimljene bolesnike obskrbiti svim što liječnička i hygienska znanost u svoje vrieme svaki puta zahtjeva".

Liječničku službu u bolnici obavlja gradski fizik, koji je istovremeno i ravnatelj bolnice i primarni liječnik, a dodjeluju mu se kao pripomoć još i kotarski i gradski liječnik. U bolnici radi i gradska primalja, a na teret bolničke blagajne i rimokatolički kapelan koji u bolnici obavlja vjersku funkciju.

Posebnim člankom regulirana je dužnost upavitelja bolnice, sa pisarničkim, blagajničkim i gospodarskim poslovima, dok su detaljnije dužnosti navedene u posebnim Naputcima.

U čl. 4. utvrđena je zabrana obavljanja privatne liječničke prakse u prostorijama bolnice, ili uz upotrebu bolničkog instrumentarija, a "uspostavi li se da koji od liečnika savjetuje kojega bolesnika makar bilo to i kroz treću osobu, da se nedade u bolnicu zaprimiti već da se dade privatno liečiti, smatra se kao prekršaj uredovne dužnosti te se proti njemu najstrožije postupa".

Posebno je zanimljiv čl. 22, koji obavezuje bolničke liječnike na besplatno liječenje

Prvi rentgen-aparat u koprivničkoj bolnici 1932. god.

siromašnih, u zasebnom tzv. besplatnom ambulatoriju, a "to besplatno liječenje nemoćnih imade se obavljati svakim danom od 8 do 9 sati prije podne te od 3 - 4 po podne. Taj ambulatorij uzdržaje gradska bolnica, te trošak svojim proračunom osigurava"

Naputak za ravnatelja sa ukupno 32 članka potanje regulira prava i dužnosti ravnatelja koje se "tiču disciplinarnih, liječničkih i znanstvenih predmetah te pisarničkih poslova". Posebno su razrađene njegove dužnosti u odnosu na sekundarnog liječnika i bolničare: "naročito valja mu paziti da sekundarni liječnici drže bolestničke ordinacije (obhodnje, vizite) u propisanih satovih... da potonji savjesno obavljaju svoju dnevnu i nadzorničku službu", a pod posebnim nadzorom ravnatelja treba biti bolničarska služba: "Nitko se ne smije bolničarskoj službi pripustiti koji nebi podpuno poznavao njege bolesnika i odredbe izdane sa liječničke strane". U posebnom poglavlju pod naslovom "Bolnički predmeti" regulirane su ravnateljeve stručne obaveze, kao na pr.: "Ako bi u dvojbenih ili važnih slučajevih bolesti ili prije operacije dotični primarni liječnik uztražio liječničku

konzultaciju, ravnatelj će ju što prije moguće odrediti, te k njoj po svojoj uvidjavnosti pozvati i drugog primarnog liječnika a vlastan je pozvati i druge stručne radnike". Posebno su zanimljive odredbe o ravnateljevim dužnostima kod "pošastnih bolestina, o kojima treba odmah obavjetiti kr. zem. vladu, a isto tako i županijsku oblast u kojoj je bolesnik najposlije boravio, da ova u smislu ustanovah zakonskih uzmogne izdati shodne odredbe kojima će se zapriečiti daljne razširivanje bolesti".

U poglavlju pod nazovom "Znanstveni predmeti" utvrđuje se dužnost ravnatelja "da se obilni znanstveni materiali što ga podavaju bolesnici zavoda upotrebljuju u interesu znanosti i da se liječnici njim okorišćuju i usavršavaju", a dužnost mu je također "da se češće obavljaju poučna paranja lješina... da se sabiru patološko anatomski preparati... i da se bar pojedanput svakog tjedna na lješini prave typičke kirurške operacije".

Postoji i zaseban Naputak za primarnog liječnika, iako se radi o istoj osobi, ali su ovdje posebno regulirane one dužnosti koje ne spadaju u ravnateljjevanje, kao na pr. odnosi primarnog prema sekundarnom liječniku, od kojega primarius svakog jutra prije vizite "se dade izvjestiti što se je od prošlog posjeta bolnici dogodilo", a zatim da zajedno u 9 sati obave vizitu i kod toga "svoje odredbe dužan je sek. liječniku točno i jasno izkazati i u slučaju potrebe i obrazložiti".

Posebno je zanimljiv čl. 6, u kojemu se kaže, da je ... "primarni liječnik koji je ovogradskoj

bolnici za sve odjele jedan te isti dužan provodjati i operacije. Kod svakog operativnog utjecaja podjeljuje primarni liječnik inicijativu te ima zahtjevati od čitavog podčinjenog bolničkog osoblja, da se njegovi zahtjevi najsdušnije vrše..."

Dopust dobiva primarni liječnik do 14 dana od gradonačelnika, a do mjesec dana posebnom odlukom Gradskog zastupstva. Iz Naputka o sekundarnim liječnicima izdvajam da je ... "prva dužnost sekundarnog liječnika da neposredno i neprekidno bdije nad održavanjem kućnoga reda... Kao što je sam dužan naspram bolesnikom bez iznimke svagda izkazivati prijazno i čovjekoljubivo ponašanje tako će zahtjevati da to isto sa strane bolničarskog osoblja ukazivano bude... Sa poređenim bolničkim osobljem a najpače sa častnim sestrama milosrdnicama imade obzirom na tegobno i naporno njihovo službovanje pristojno i obzirno postupati".

Sekundarni liječnik ima dakako i administrativnih obaveza, kao što su: "voditi zapisnik prirasta i otpusta bolesnika; izpunjavanje liječničkih svjedočba; prijave o bolesnicima kojima je bolest postala kronična, ili pako neizlječiva; izkaz o osobama bolujućih od bludoboli; prijave tjelesnih ozljedah kr. državnom odvjetništvu; prijave o bolujućih od zaraznih bolesti; izpunjavanje smrtonih izpara, i t.d." U čl. 9. opisane su posebne stručne radnje koje mora obavljati sekundarni liječnik, u koje spada: "izim ruzudbah, uroskopnih, mikroskopskih i bakterioloških istraživanja još i elektrizacija, masaža, stavljanja procurata, podavanje uštrcavanja insuflacije, promjene povoja. Strogo je zabranjeno to prepustiti bolničkom osoblju".

Za sve to određeno mu je radno vrijeme od 7 - 13, te od 15 - 17 sati, a između toga dozvoljena mu je privatna praksa, dakako izvan bolnice.

U Naputku za podvorničko osoblje regulirane su obaveze i dužnosti bolničarskog osoblja (sestre milosrdnice, bolničarke i bolničari), pa je tako određeno da isti "stoje pod neposrednim nadzorom primarnog liječnika kojemu se imadu bezuvjetno pokoravati... da preuzimaju našastar bolesničke sobe a jamče za svaki izgubljeni predmet kojega moraju naknaditi ako nemogu dokazati kud je prispio... Samovlasno pozajmljivanje poredmeta iz jedne u drugu bolesničku sobu nije dozvoljeno... bolničarsko osoblje imade obavljati bez prigovora sav posao odnoseći se na njegu i dvorbu bolesnika... Imadu se prema bolesnikom strpljivo i prijazno ponašati... paziti, da bolesnici nesakrivaju zabranjena jela i pića u krevetu..."

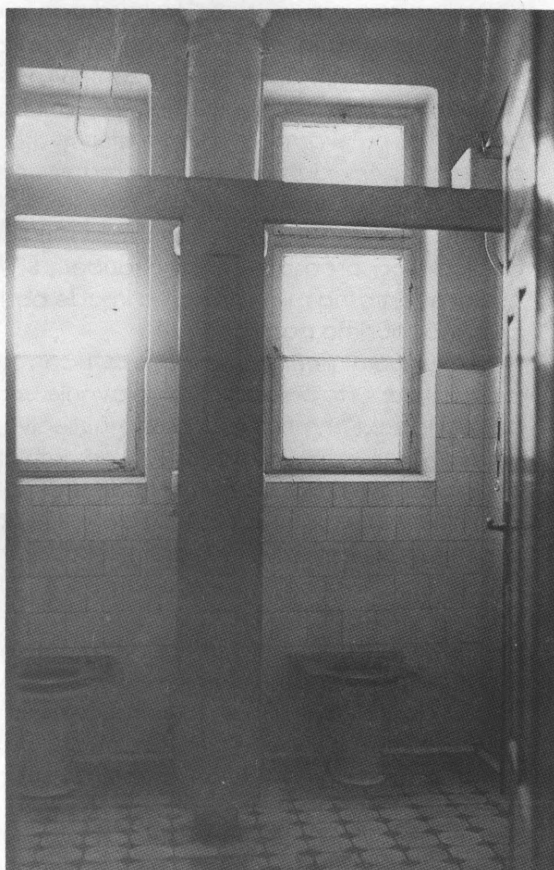
Posebno su navedene neke dužnosti, kao na pr.: "Bolničarsko osoblje dužno je... donieti vodu za umivanje... krevete urediti,... sobe valjano očistiti, u zimi zakuriti... Kurenje pećih, postavljanje ventilacijskih aparata, otvaranje i zatvaranje svjetiljki i prozorah pripređivanje kupkah, nesmiye se prepustiti bolesnikom".

Bolničarsko osoblje prati liječnika kod vizite, nakon čega je dužno... "propise liekova (extractus medicamentorum) sa očišćenimi i praznimi bočicama predati u ljekarnu, a liekove donešene iz ljekarne valja na spremištnom stolu poredati po broju kreveta." Posebno su regulirane dužnosti kod podjele hrane, pa se tako spominje da se "jela koja se iz kuhinje donošaju ne u obrocima već zajednički imadu na jednake djelove porazdjeljiti... a što od jestvina ostane svagda u kuhinju predati."

Detaljno su razrađene dužnosti bolničara kod prijema novog bolesnika, od pranja u kupaonici, dezinfekciji ("od gamadi očistiti"), oblačenja u bolničko ruho, kod čega bolesnik dobiva košulju, gaće i haljinac (kabanicu), do potrebe hitnog poziva liječnika, ili "ako bolesnik bud njegovu rodbina želi duhovnika". Isto su tako razrađene bolničarske dužnosti kod umirućeg bolesnika, kod obavljanja duhovničkih funkcija, sastavljanja oporuke i sl., a Naputak završava odredbom... "da bolničarsko osoblje nesmiye od bolesnika niti njegovih pojsetioca tražiti kakove odštete za dvorbu (novce ili slično što)".

Jedna od bolničkih kupaonica u Koprivnici 1926. godine

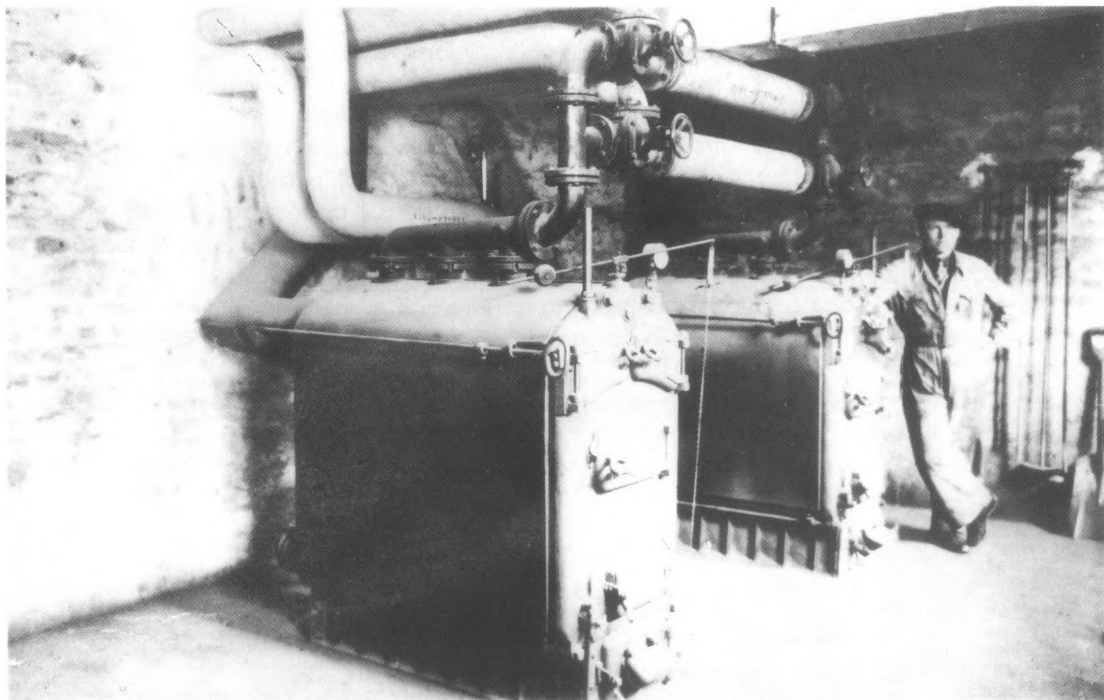
Prvi zahodi na splav u koprivničkoj bolnici 1926. godine

Zanimljiv je podatak iz Naputka za nadzornu službu u bolnici u kojemu se navodi, da "u ovogradskoj bolnici neimade posebne noćne liečničke službe, već takovu obavlja jedna od milosrdnih sestara koju sestra nadstojnica za oto opredieli... istoj je dužnost cielu noć bditi te od sobe do sobe obilaziti... Ako se zvono od glavnih ulaznih vrata oglasi, dužnost joj je otvoriti i izpitati povod odnosno zahtjev dolazka".

Naputak za nadbolničarsko osoblje regulira dužnosti sestre nadstojnice, koja mora "nadgledati poslovanje drugih sestara milosrdnica i bolničarki... pomagati kod operacijah i to kod narkoze i instrumentiranja... nadgledati čitavo unutarne gospodarstvo bolnice, kuhinju, praonicu, vrt, gospodarske zgrade, rubeninu", i t.d.

Naputak za vratara nabroja njegove glavne dužnosti: "paziti da se nijedan bolesnik samovoljno iz bolnice udalji... da se predmeti pripadajući bolnici nerazvlače... da se jelo i pilo bolesnikom u bolnicu nedonose... da se bolesnici neposjećuju u doba kućnim redom zabranjeno... da se bolesnici bolujući od bludoboli neposjećuju", i t.d.

Na opisivanje Statuta sa Naputcima - izostavivši sve ono što se ne odnosi na medicinski dio - zadržao sam se nešto više, jer mi se čini da na najbolji način oslikavaju ne samo život i rad u tadanjoj bolnici, već isto tako i samog autora tih regula, dr. Kasumovića, njegovu ličnost, njegov odnos prema radu, redu i disciplini. Dakako, da su se tokom njegovog dugog

Iz kotlovnice centralnog grijanja u koprivničkoj bolnici 1930. godine

ravnateljavanja bolnicom pojedine odredbe mijenjale, modernizirale, no veliki dio tih prvobitnih pravila čine mi se dobrim dijelom aktualnim i danas.

Uz rad u bolnici, dr. Kasumović obavljao je i privatnu praksu u kojoj je imao i rentgen aparat, a bio je i obiteljski liječnik brojnih koprivničkih obitelji, pružajući usluge i u kući bolesnika.

Sjećam ga se lično upravo u toj ulozi kućnog, obiteljskog liječnika i moje obitelji iz mojeg najranijeg djetinjstva, a imao sam kasnije sreću da s njime u njegovim već poodmaklim godinama i u mirovini često razgovaram kao tadanji student medicine. Stekao sam tako kroz taj dugi niz godina povremenih kontakata sa dr. Kasumovićem sliku o tom osebujnom čovjeku, za kojega bih kao prvo istakao da je bio zasigurno jedan od najuglednijih građana Koprivnice. Nije to bilo ni slučajno, a ni zbog eventualnog tadanjeg odnosa građanstva prema liječnicima općenito. Bio je to jedan poseban odnos, kojega bih najbolje mogao izraziti riječju strahopoštovanje, koje se temeljilo prije svega na činjenici njegovog svekolikog visokog intelektualnog nivoa općenito, a posebno i na njegovom ogromnom znanju medicinske znanosti, koju je prakticirao u svim njenim vidovima na najbolji mogući način. Bio je izvrstan pedijatar, siguran operater (iako nikad nije posebno specijalizirao kirurgiju), bavio se ginekologijom i porodništvom, rentgen dijagnostikom, te posebno internom medicinom. Sve je to ne samo kod prosječnog građanina, već i intelektualaca izazvalo spomenuto strahopoštovanje.

Bio je, dakako, obiteljski čovjek, 1902.g. vjenčao se Verom Vaić sa kojom je imao dva sina - Marka i Fedora.

Sjećam se njegovih ljetnih popodnevnih šetnji gradom, negdje poslije obavljene privatne ordinacije, a prije popodnevnih posjeta bolnici, kada je bila posebna čast za svakog slučajnog prolaznika s kojim bi se susreo i prozborio koju kurtoaznu riječ. Visokog uzrasta, izrazito markantnih crta lica, uvijek besprijeekorno odjeven, elegantan, ostavljao je zaista izuzetan

dojam već i kao pojava. Ako se tome dodaju oni brojni spašeni životi, one tisuće izlječenih, sve one danonoćne aktivnosti "našega kasuma" kako su ga od milja zvali njegovi intimniji prijatelji - tek se tada može shvatiti bit i srž spomenutog strahopoštovanja.

Bio je spreman uvijek odazvati se pozivu, bilo u kuću bolesnika, bilo u bolnicu, a već sama njegova pojava uz bolesnički krevet ispunjala je povjerenjem i optimizmom.

Ranije spomenute zasluge dr. Kasumovića na modernizaciji bolnice i sve ono što je on učinio pretvarajući postepeno "špital" u pravu i suvremenu bolnicu, uz ovih nekoliko konstatacija oko njegove ličnosti, čime ni izdaleka nisam uspio do kraja opisati sve one pozitivne, ljudske osobine ovog izuzetnog humaniste - dopunjuju ipak onu već ranije spomenutu činjenicu, da je zaista bio i ostao do danas jedan od najuglednijih građana Koprivnice.

Umirovljen je 1940., kada dužnost ravnatelja bolnice preuzima prvi školovani kirur, prim. dr. Ladislav Juričić, također jedan od poznatih u plejadi koprivničkih zaslužnih liječnika.

Dr. Mirko Kasumović umro je 3. srpnja 1948.g., a pokopan je na zagrebačkom groblju Mirogoj.

LITERATURA:

1. Brozović L.: *Grada za povijest Koprivnice*, Koprivnica, 1978.
2. Feletar D.: *Podravina I., Muzej grada Koprivnice*, Koprivnica, 1988.
3. Kasumović M.: *Kratka povijest razvitka Gradske bolnice u Koprivnici, 1933., rukopis iz arhive Medicinskog centra Koprivnice*
4. Selak N.: *Izješće o javnoj obćoj bolnici slob. i kr. grada, Koprivnice, 1890.*
5. * * * *Statut za gradsku javnu bolnicu u Koprivnici sa Naputcima, Koprivnica, 1909., rukopis iz arhive Medicinskog centra Koprivnica*
6. Švarc K.: *Od nekadašnjeg hospitala do današnje bolnice, Koprivnički liječnički zbornik, 1973.*
7. Švarc-Janjanin S.: *Zdravstvo i zdravstvene prilike u Koprivnici do 1918. godine, Podravski zbornik 89, Koprivnica., 1989.*
8. Thaller L.: *Život i djelo dra Nike Selaka koprivničkog fizika od 1888. do 1891. Zbornik Muzeja grada Koprivnice, 1946.*